

utfartssteder. Jeg har i begynnelsen av artikkelen underskrevet at jeg har skrevet for de fotturistene som liker å trampe avgårde i enslags majestetisk ensomhet, — ikke fordi de er belemret med et eller annet kompleks, men fordi de er besjelet av trangen til å utforske mere eller mindre jomfruelig terreng. Og dette kan de oppnå i mange av Nord-Trøndelags fjellstrøk.

De vil ikke gjøre oppdagelser som kommer til å bringe deres navn til å glimre for etterslekten, men de vil oppleve så mange små stille gleder på vandringen innover mosebrune flyer og langs svartblanke vatn og kåte fjellelver at de selv er tilfredsstillet. Og mere fordrer ikke en fjellvandrer.

Snorre Haugdahl.

Spennende

Egil Ellingsen

Fugleliv i fjellet.

Av Gunnar Brodal.

Når du drar til fjells er det mye og mangt som møter ditt øye og øre som du ellers ikke er vant med. Forskernaturen våkner, også hos dem som ellers lar det meste gå hus forbi. Slik er det med fjellfloraen med hele dens rikdom av fremmedartede, ofte sterkt fargede vekster som man sjelden eller aldri støter på nede i lavlandet, man blir interessert og lærer seg navnet på mange av plantene. Det samme er tilfelle med fjellfaunaen, særskilt fuglelivet. Den er et like tillokkende kapittel, men istedenfor lupe og flora fordrer den flittig bruk av en god kikkert og en fuglefauna og da vil jeg anbefale Rudolf Søderbergs. Den er i lommeformat.

Vi vil nå ta en tur sammen i fjellet og begynne med den laveste delen, fjellskogen, for å ende oppe på fjelltoppen. Fjellskogen består nederst av en blanding av bar- og løvskog for etterhvert å gå over i ren ublandet bjørkebestand. Særlig i bjørkskogen hører man ofte en knirkende umelodisk fuglelåt som minner om visne grener som gnisser mot hverandre. Låten skriver seg fra bergfinken, bokfinkens nære slektning. Men om den ikke har en velklingende stemme, er den vakker å se på. Fra toppen av en fjellbjørk tar hannen seg praktfull ut med sitt glinsende blåsvarte hode og framrygg og det brandgule brystet i skarp kontrast. Like i nærheten sitter kanskje rødvingetrasten, vår minste trastart. Den har en tydelig, hvit strek over øyet og en rødbrun flekk under hver vinge. Sangstrofen er kort, begynner med noen vidtlydende fløyte-toner, tru - tru - tri - tri - tri - tri, for å ende med et utydelig trastskvatter. Men selv vår vanlige gråtrast er alminnelig i fjellskogen, den har også sine vartoner, ganske melodiske skvatterarier. Disse foredras aldri fra tretoppen som rødvingetrastens sang, men under flukten mellom trærne.

Rødvingetrost

E. H. Bredal

Lenge har vi ikke vandret før vi hører og ser den sangeren vi har størst sjanse til å treffe i trønderske fjell, nemlig løvsangeren. Vi møter den stadig i lavlandet også, men mye hyppigere på fjellet. Den er skufende lik lavlandets gransanger, den tarveligste av alle sangere som bare har to toner i livet, tship-tschap som den gjen-

tar i det uendelige, men tross den ytre likhet har løvsangeren mange flere strenger på sitt instrument. Den synger nærmest di - di - die - die - die - due-due - dei - da - da, og når denne strofe er slutt lager den en hendøende gjentakelse eller likesom et ekko av den.

I bjørkeskogen støter vi ofte på en liten fugl som gjerne opptrer i kvittrende familieflokker mens alle andre fugler enda ligger på eggene, det er gråsisiken. Den har et stort forsprang for de andre, allerede i mars—mai er den i full gang med egglegginga. Den er en hårdfør liten fyr, selv ovenfor tregrensen kan man treffe på fuglen i mange graders kulde så tidlig som i begynnelsen av april. Da den ikke er særlig sky kan man uten kikkert godt skjelne den vinrøde kalotten og den svarte hakeflekken som minner om gråspurvhanens. Den er nesten av spurvens størrelse.

Men i denne skogidyll fins det også faremomenter. I lavlandet er det gjerne hauken småfuglene må se opp for, i fjellskogen er det den spissvingete dvergfalken som er bussemannen. Den er vår minste rovfugl, ikke stort større enn en gråtrast. Det er stor for-

skjell på han og hun. Mens hunnen er overveiende brun, har hannen en skiferblå rygg og rustgul underside med svarte lengdeflekker. Når den går til hekkning tar den ofte forlatte kråkereir i besittelse, og svært ofte hekker den midt oppe i en gråtrastkoloni. Det betyr ikke at den med forkjærlighet plyndrer sine nærmeste naboer, rovfugler flest fanger oftest byttet et stykke borte. Undersøker man reiret, er ikke dvergfalken aggressiv som tårnfalken, den nøyer seg med å skrike et skingrende ki - ki - ki mens den flakser rundt omkring. I blant støter man også på tårnfalken, den trives særlig der grunnen skrånar sterkt, gjerne i skogens utkanter oppunder brattere fjell. Der møter vi denne vakre teglstensrøde rovfuglen som i lang tid ad gangen står helt stille i luften som om den var hengt opp etter en usynlig tråd, speidende etter bytte, alltid mot vinden. Tårnfalken er bare ubetydelig større enn dvergfalken.

Nå er vi oppe ved de første setrene og skogen åpner seg. En liten vever fugl tripper nede ved kjerrene under setervollen. Hadde det ikke vært for fargen kunne en ha trodd det var linerla, ja selv den litt kortere halen vipper den med på samme måten. Det er gulerla, linerlas slektning. Undersiden er vakkert gulfarget, strupen skinnende hvit og ryggen er grønnbrun. Fargen blir mørkere framover halsen og hodet er nesten svartbrunt.

Oppe i seterskogen blir det liv når det lir ut på natten. Det høres nærmest som hånflir og skoggerlatter fra troll og haugfolk, det stiger og faller, det svarer fra alle hauger, somme sammenlikner låtene med fandens egen klukkklatter. Du blir rent fælen når du plutselig hører lydene fra selve setertaket. Og så er det ikke annet enn lirypesteggen som er ute på frierfotter. Den er forresten praktfull tidlig på våren. Likesom fjellrypesteggen er den da helt hvit over mesteparten av kroppen, bare det øverste av halsen og hodet har fått den gråbrune vårfargen. Ulik sin slektning fjellrypesteggen tar den seg ømt av ungene. Kommer du for nær den, springer den deg modig i møte for å distrahere deg. Da glemmer du ungene som får anledning til å gjemme seg. Rypemor er også uredd, hun stoler på sin beskyttelsesfarge. Når hun ligger på eggene trykker hun så hardt at man nesten kan trampe på henne før hun går av.

Lirype

E. K. Barth

Og nå er vi på vidda med hele dens egenartede fugleliv. En vade-fugl litt større enn en gråtrast er den første fuglen vi legger merke til. Det er heiloen. Den piper et melankolsk og klagende «ply - i». Den har egg eller unger i nærheten og tripper rykkvis avsted, stopper og piper igjen og tripper videre, alltid bort fra ungene forat fredsforstyrrelsen ikke skal finne dem. Eggene legges i en fordyp-

Heilo

E. H. Bredal

ning i lavmatten og fargen faller helt sammen med underlaget. Heiloen er lett kjennelig i sin brungule, hvilflekete kappe, kantet med en skinnende hvit hermelinsbrem, kontrastert av en glinsende svart forside som begynner ved øynene og vider seg mer og mer ut mot buken.

På fjellmyra holder mekregauken eller enkeltbekkasinen til. Den har det særlig travelt i skumringen. Da er hannen stadig på vingene og utfører sin vakre fluktleik idet den styrter seg på skrå nedover med utbredt stjert og stive spente vinger. De ytterste styrfjærene settes i svingninger av luftstrømmen, og dermed oppstår en brekende eller kneggende lyd. Første gangen en hører den lyden vil en kanskje tro den stammer fra ei brekende geit, en titter og speider uten å oppdage lydkilden. En kunne nesten tro en buktaler var på ferde. Endelig ser en opp i luften, men det tar lang tid før en oppdager fuglen. Den er på størrelse med stæren og har et svært langt nebb i forhold til hodet. Hører en godt etter oppfatter en snart hunnens taktfaste tikkende svar fra reiret ute i blautmyra. Det lyder som en metronom.

Fjellets ubestridt vanligste fugl er heipiplerka som er på størrelse med gråspurven, eller litt mindre. Den er forresten ingen lerce, men regnes til erlene. Under en vandring på vidda støkker vi den ustanselig idet vi kommer reiret for nær, hvor den imidlertid trykker hardt. Den flyr da opp i karakteristiske buer, stiger og daler, kvitrende alt i ett. Hannen har en morsom fluktleik om våren, den stiger rakt opp i luften og seiler deretter på stive vinger og utbredt stjert stadig kvittrende mot jorda. Denne fuglen er det gjøken har et særlig godt øye til når den skal til å plassere eggene sine, og det til tross for at heipiplerka er en av fjellets minste fugler og gjøken er over dobbelt så stor.

Heipiplerke

E. K. Barth

Sivspurv

E. K. Barth

Har vi riktig «tur» slumper vi kanskje til å få se tranen, men sjelden på så nært hold at vi ikke behøver kikkert. Man må beundre den vaktsumme og forsiktige måten denne storkaktige fuglen beveger seg på. Når den kommer spankulende

på sine stankelben over myra på jakt etter spiselige ting bøyer den hodet lynsnart for i neste øyeblikk å heve den lange halsen og speide oppmerksomt i øst og vest. Den er fjellets stateligste og klokeste fugl og synes å være ganske hyppig både i Dovretrakter og i Sylene.

I toppen av en vierbusk i fuktig lende sitter sivspurvhannen og synger sin vidtlydende kvittrende vårstrofe. Den er på størrelse med gråspurven, men fargene er fjellets, sterke og rene. Hodet og strupen er beksvart og nakken er prydet med en bred hvit krage som ender i rett vinkel foran ved nebbrota. Ryggen er vakkert kastanjebrun.

Fjellet har også sin nattergal, og den er til og med nattergalens nærmeste slektning. Det er den lille blåstrupen som dessverre ikke er så vanlig her i Sør-Norge unntagen på visse steder i Dovretrakten. Den har en inntagende og sterkt variert sang som musikalske fuglekjennere har gjengitt i sidelange notenedtegnelser, og dog er den ingen sanger ornitologisk sett. Den tilhører trastfamilien. Foruten å være en storsanger er den en skjønnhetsåpenbaring. I vierkratt med sildrende småbekker skal en lete etter denne fuglen som er på kjøttmeisens størrelse. Der synger hannen sine vårarier i toppen av vierbusken. Strupen er turkisblå med en rustrød flekk midt i, neden-

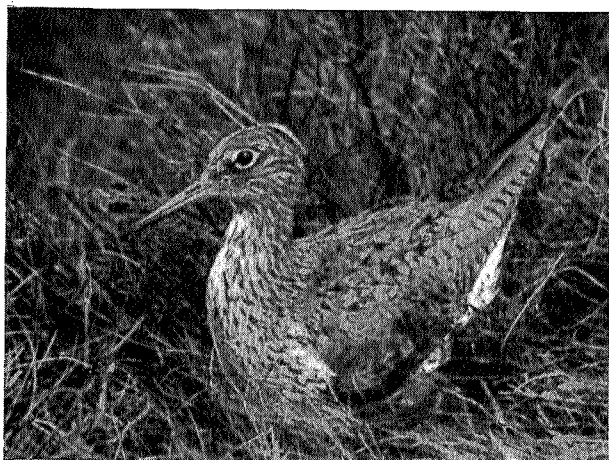
om det blå en bred svart stripe og under den atter et rustrødt parti, en dristig men kunstnerisk uovertruffen fargekombinasjon.

Den første fuglen vi legger merke til når vi nærmer oss fjellelva eller de store bekkene er den lille fiskelita, vadefuglen som på tross av sin litenhet regnes til storsneppene. Den er jo ikke større enn en lerke. I flukten beveger den seg like over vannflaten, og dens mål røper den straks, for den lar alltid høre sitt: hi - di - hi - di —.

Men hvem er den lille tykke herren i kjole og hvitt som sitter på stenen ute i elva, ja for den har både hvitt skjortebryst og mørk drakt for øvrig, selv halestumpen illuderer. Der styrter den seg ut i vatnet, svømmer og dukker på jakt etter mat. Det er fossekallen, og den er så stor som en stær. En skulle minst tro den hadde svømmehud mellom trærne så ledig som den fører seg i vatnet, og så er den en ganske alminnelig spurvefugl uten antydning til denslags. Den bruker vingene sine under vatnet og ror seg fram, og det går bra. Det hender iblant at den bygger reiret sitt bak fossen hvor det er helt tørt. Den styrter seg da gjennom vannmassene hver gang den har hentet en godbit til ungene sine. Stort sikrere reirplass kan ikke tenkes.

Vi er framme ved sjøen. Men lenge før vi nærmet oss stranden ble hele fuglesamfunnet varslet om at vi var i anmarsj. Lyden hørte vi også. Varselsfuglen var rødstilken. Den begynner gjerne med å si tju - duh noen ganger, hvorpå den gir seg til å fly og flakse fram og tilbake, idet den ustanselig skriker gibb - gibb - gibb —. Der hvor rødstilken holder til er det ofte vanskelig å få studert resten av fuglelivet. Den har en både nervøs og aktpågiven måte å behandle mennesket på. Den er en vakker fugl, stor som en stær, med lange dyprøde ben og ganske langt rødt nebb.

Den vanligste andeart man treffer på er sjøorren. Den er nesten svart med unntagelse av en kvit flekk ved øyet og en hvit stripe på vingen. Ved vatn med nakne sandstrender, både over og under tregrensen, støter man her nordenfjells ofte på en liten vader som er nær beslektet med heiloen. Det er sandloen eller prestekraven, det siste navnet for di den har en hvit ring rundt hodet. Den er vel så stor som en dompapp. Akkurat som heiloen forsøker den å få fredsforstyrren bort fra reiret ved å løpe i en annen retning. Be-

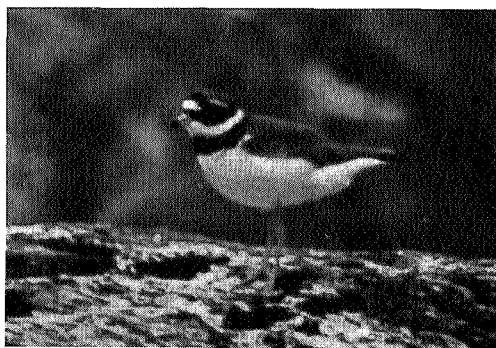
Rødstilk

E. K. Barth

er vanlige ved de fleste fjellvatna, smålommen vanligst ved de høyereliggende. Den hekker ofte ved små myrtjern og har da gjerne lang vei til fiskeplassen. Under fisket gir lommen ofte lyder fra seg som minner om nødrops fra druknende. Smålommen er en del mindre enn storlommen, men forskjellen er ikke så stor at en kan skille dem sikkert ut fra hverandre i luften. Mens storlommens strupe er svartfarget, har smålommen en rødbrun strupeflekk.

Fjellet har også sin spove, heispuen. Den har mye tilfelles med lavlandets storspove både i låt og utseende, men er lettkjennelig på grunn av den store forskjell i størrelsen.

Kråka ser man ikke ofte på høyfjellet, men raven eller korpen er hyppigere. Når man hører dens låt er man aldri i tvil om man har kråke eller ravn for seg.

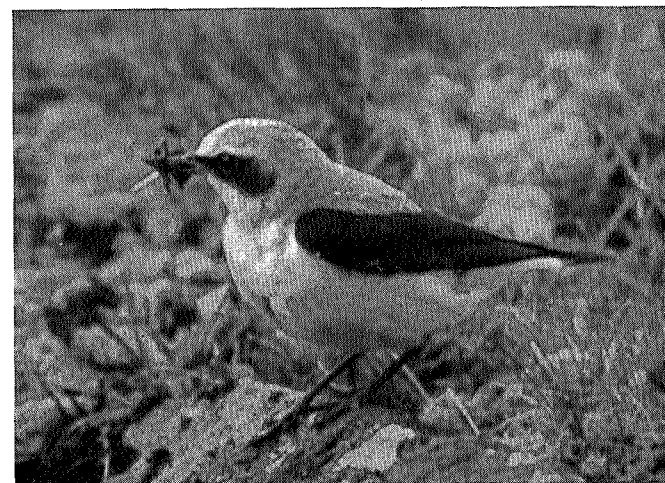
Sandlo

E. H. Bredal

nene går som kjepper i hjul, så bråstanser den med et rykk, vipper med kroppen, gir fra seg et par engstelige pipende lyder og piler videre bortover sandstranden, alltid bort fra reiret.

Storlommen og smålommen

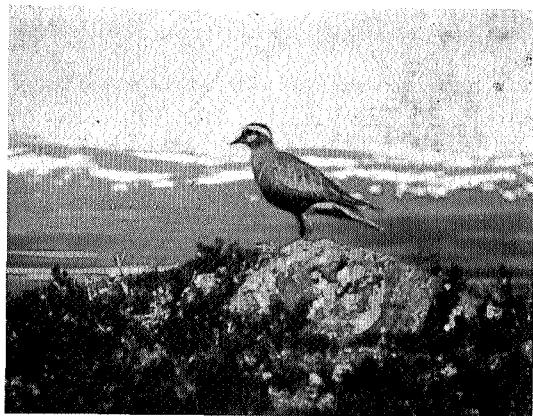
Raven har et kortere skrik «korp», som den nesten gurgler fram. I sin blåsvarte drakt ruver den på nært hold atskillig større en kråka. Den er jo en halv gang til så stor. Før var raven vanlig i lavlandet også, nu er den sjelden her unntagen i kystdistriktene.

Steinskvett

E. K. Barth

På en stor stein borte i steinura står en liten fugl som alt i ett vipper med stjerten og lager en smekkende lyd som minner om ekornets smatting. Den holder til der fjellgrunnen kommer opp i dagen og heter *steinskvætt*. Vi befinner oss nå langt over tregrensen, og i det tundraliknende landskapet vi er kommet opp i er vi så heldige å finne et boldtittreir med en rugende han. *Bolltitten* er nær beslektet med heiloen og bare litt mindre, omtrent som svarttrasten. Tidlig på våren er buken nærmest appelsinfarget og det har skaffet den navnet pomeransfuglen. Ingen fugl er så tillitsfull ved reiret som bolltitten. Man kan godt stryke den over ryggen mens den ligger på eggene. Bengt Berg har til og med fått bolltithannen til å ligge på eggene i hans hule hånd. Bolltithunnen ser en sjelden eller aldri på eggene når de er lagt. Den drar da sydownover med likesinnete fruer, mens yngelpleien overlates til ektemennene. Meget praktisk og moderne. Svømmesneppa som forekommer hist og

Boldtitt

E. H. Bredal

praktisk og moderne. Svømmesneppa som forekommer hist og her ved høyereliggende fjellsjøer har det likedan. Hannen tar seg av eggene og ungene, hunnen drar sin vei. Denne fuglen er også fantastisk tam. Carl Persson, en svensk fugleekspert som ringmerket ungene til den i en båt,

merket til slutt pappaen da han fløy opp i båten for å se til ungene sine.

Få mennesker, selv mangeårige fjelltravere har hatt høve til å få se ørnen på sine vandringer. Den fins hist og her både på Dovre, i Trollheimen og i Sundalsfjellene. Men den teller ikke stort lenger. Til gjengjeld er det den atskillig mindre fjellvåken vi så ofte ser i fjellet. Den har også fjærklede ben og minner om en miniatyrørn der den svever omkring den høyeste fjelltoppen. Den vanlige måten den flyr på er at den veksler mellom to-tre vingslag og glideflukt. Under flukten står den ofte stille i luften mens den spei-

Kristoffer Haugen med en ørn A. Falkanger

Fjellvåk med Heipielerke

E. K. Barth

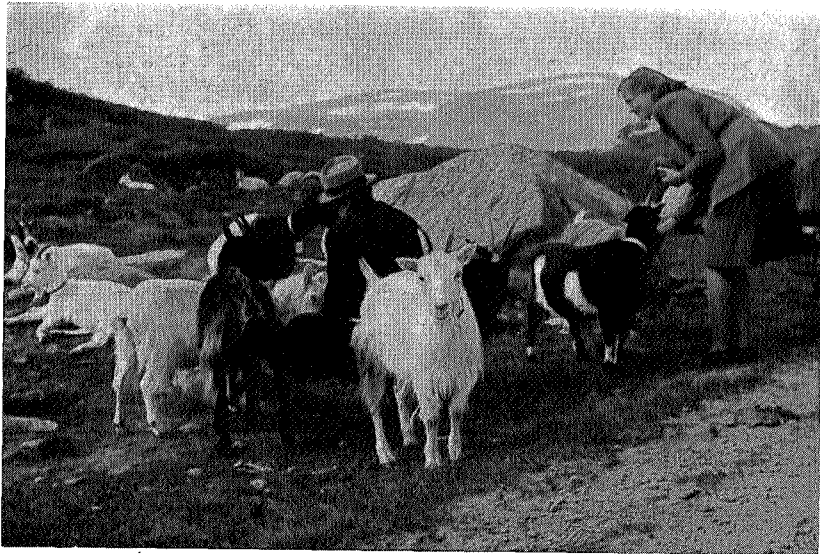
der etter bytte. Ved reiret er den feig, den anfaller ikke. — De fleste rovfugler i fjellet, jordugla og snøugla innbefattet, er helt avhengig av tilgangen på gnagere. Er det for eksempel lemenår, har rovfuglene store kull. I gnagerfattige år yngler de ofte ikke eller det er langt mellom reirene. Snøugla ser en aldri utenom lemenårene.

Omsider er vi kommet så høyt tilværs at det bare er litt småvier og lavmatter igjen. Da er vi i fjellrypas rike. Vi er tidlig ute, og derfor treffer vi både steggen og høna. Når eggene er lagt forlater steggen høna. Fjellrypesteggen har en annen låt enn lirypesteggen, den snorker og skarrer.

Vi kravler oss møysommelig fram de siste metrene mot toppen. Her venter vi neppe å støte på noen fugl, men vi er heldige. Først hører vi en liten fin plystretone, like etter den kommer den lille snøspurvhannen fram i sine livlige friske farger i svart og hvitt. I en liten sprekk mellom steinene har den sitt reir.

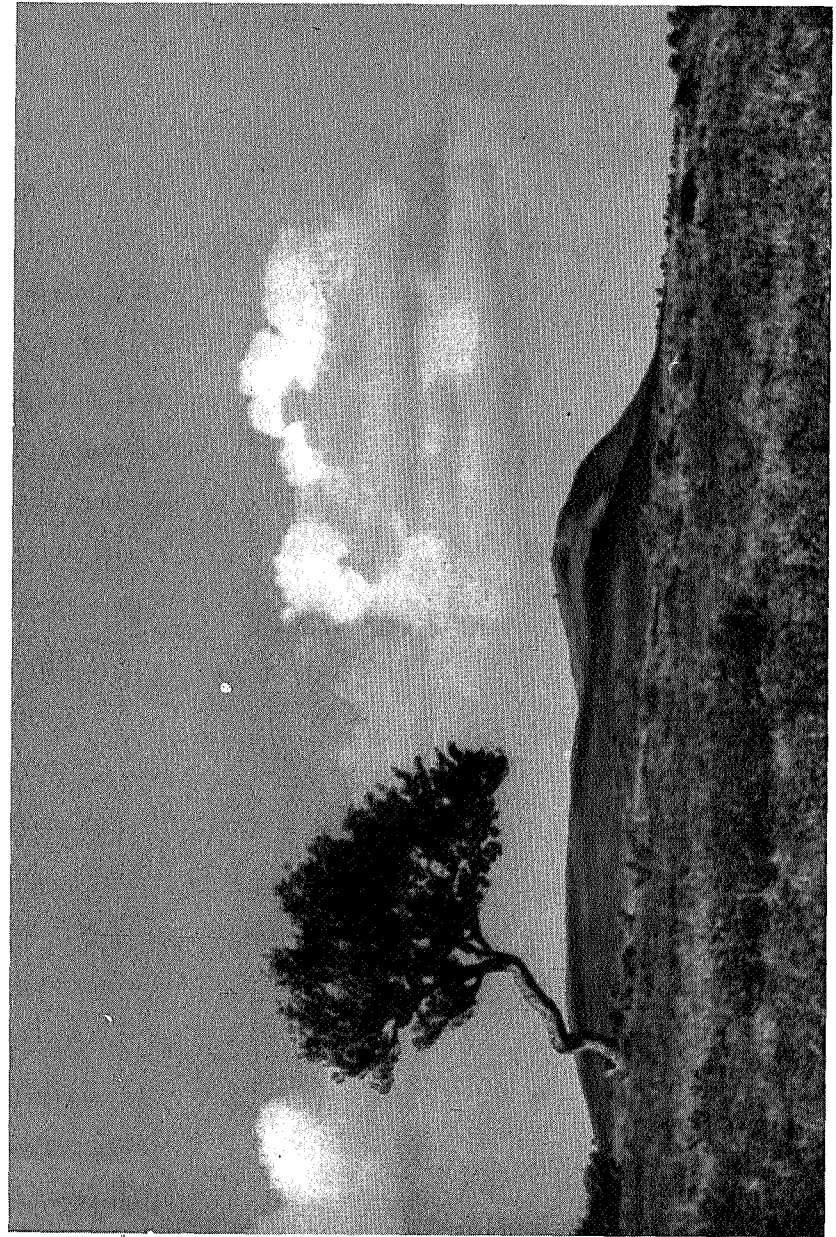
For å oppleve fuglelivet slik på fjellet bør man være tidligst mulig ute, gjerne i midten av juni, jo før jo bedre. Når myggtiden er forbi kan en regne med at de fleste fugleungene er framfødd. Og snart, alt for snart, ligger fjellet øde igjen.

Gunnar Brodal.

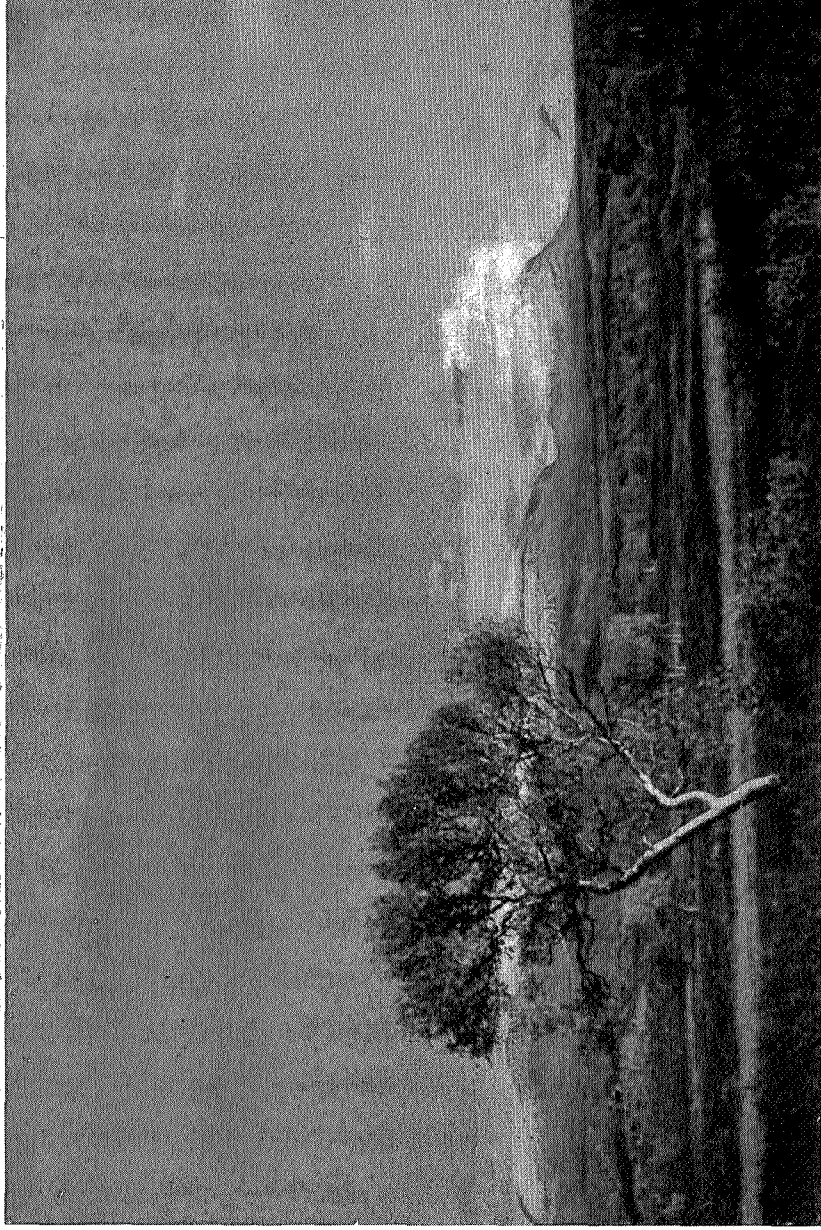
Tillit

Rolf Skjetne

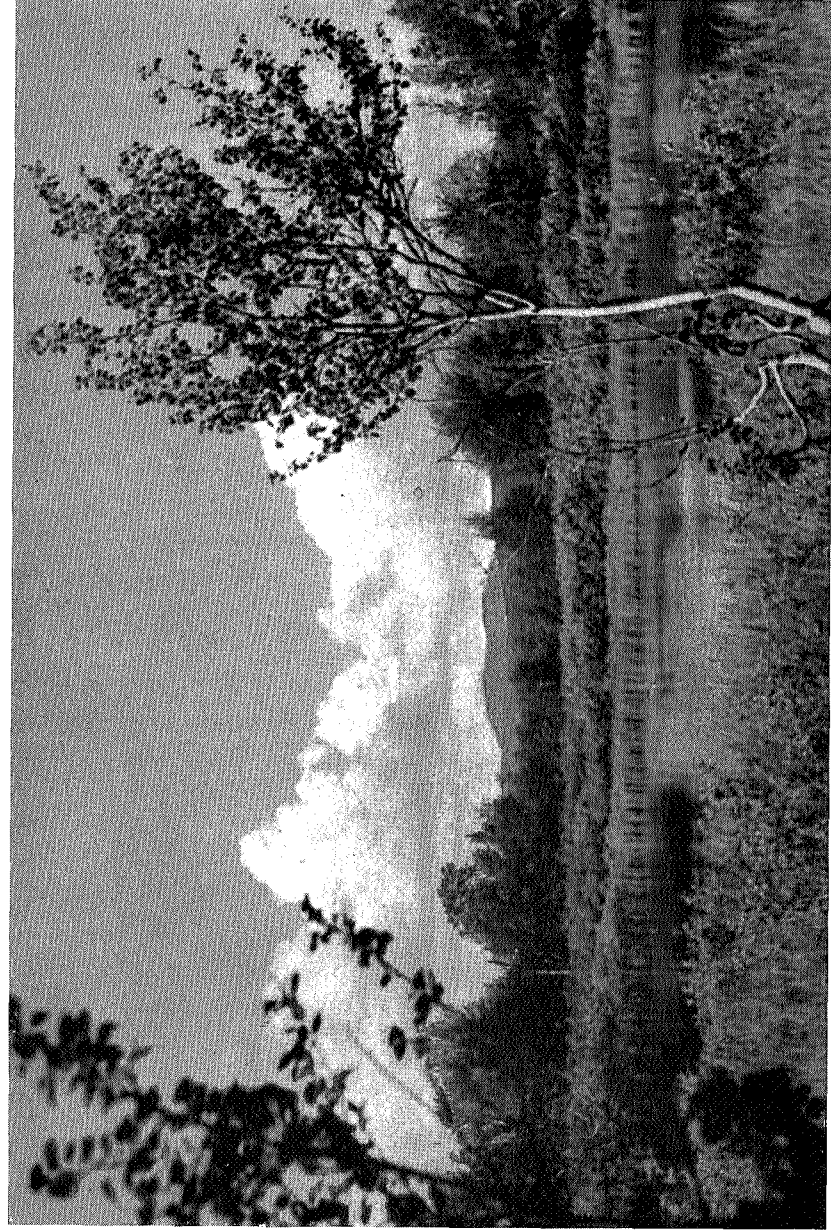
Blåakleppen

Arne Falkanger

«Høsten er kommen - - -» — Sylenc.

Roif Skjetne

Øifjellet fra Esna.

Arne Falkanger